

KADRLAR TAYYORLASH SIFATINI MONITORING QILISHDA BOSHQARUV MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ УПРАВЛЕНИЯ ПРИ МОНИТОРИНГЕ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ПЕРСОНАЛА

IMPROVEMENT OF MANAGEMENT MECHANISMS IN MONITORING THE QUALITY OF PERSONNEL TRAINING

Xo'jayev Alijon Atabekovich¹

¹Xo'jayev Alijon Atabekovich

– O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi, Oliy ta'lim muassasalari faoliyatini muvofiqlashtirish Departamenti bosh mutaxassisi, p.f.f.d. (PhD), dotsent.

Annotatsiya

Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini monitoring qilish, o'qitish samaradorligi va ta'lim sifatini oshirish, ta'limni boshqarish mexanizmlari xususida fikr yuritiladi.

Аннотация

В данной статье рассматриваются мониторинг качества образования в высших учебных заведениях, повышение эффективности преподавания и качества образования, а также механизмы управления образованием.

Abstract

This article discusses the monitoring of the quality of education in higher educational institutions, improving the effectiveness of teaching and the quality of education, as well as the mechanisms of education management.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim tizimi, ta'lim sifati, davlat ta'lim standartlari, o'quv reja va dasturlar, innovatsiyalar, muammolar, samaradorlik, baholash.

Ключевые слова: система высшего образования, качество образования, государственные образовательные стандарты, учебные планы и программы, инновации, проблемы, эффективность, оценка.

Key words: system of higher education, quality of education, state educational standards, curricula and programs, innovations, problems, efficiency, evaluation.

KIRISH

Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini ta'minlash bilan bog'liq statistik ko'rsatkichlarni rivojlantirish va oliy ta'lim muassasalarida monitoringini o'tkazishning asosiy maqsadi hozirgi vaqtda oliy ta'lim muassasalarida ta'limni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishdan iborat. Respublikamizda ta'limning sifati va samaradorligini baholash uchun ko'rsatkichlarni ishlab chiqish, yig'ish, tashish, saqlash, qayta ishlash, tahlil qilish va ma'lumotlarning taqdimoti o'tkazishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2022- yil 20- dekabrda Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida [1]. Ta'lim sifatini oshirish – Yangi O'zbekiston taraqqiyotining yakka-yu yagona to'g'ri yo'lidir deya ta'kidlab o'tdilar. Shuningdek, murojaatnoma 2023- yildagi ustuvor yo'nalishlarga to'xtalib, ikkinchi yo'nalishda biz Yangi O'zbekistonni "ijtimoiy davlat" tamoyili asosida qurishni maqsad qilyapmiz. Buni Konstitutsiyada mustahkamlashimiz kerak. ...Shu bois, birinchi navbatda, e'tiborni Yangi O'zbekiston uchun eng katta investitsiya bo'lgan ta'limni qo'llab-quvvatlashga qaratamiz deb ta'kidladilar.

"Najot – ta'limda, najot – tarbiyada, najot – bilimda. Chunki, barcha ezgu maqsadlarga bilim va tarbiya tufayli erishiladi".

Ma'rifatparvar jadid bobolarimizning bu so'zlari deputat va senatorlarimiz, siyosiy partiyalar, mahalliy kengashlar, butun davlat apparati, keng jamoatchilikning amaliy harakatiga aylanishi kerak. Shu bois, maktablarda ta'lim sifati hamda jamiyatda o'qituvchi kasbining nufuzini oshirish, muallimlarning sharoitlarini yaxshilash 2023- yildagi eng asosiy vazifalarimizdan biri bo'ladi deb qayd etildi. Shu bilan birga murojaatnomada "Lekin, ta'lim sifati nima bo'ladi, degan savol hammamizni o'ylantirishi kerak. Avvalambor, bunga har bir oliygoh o'zi harakat qilishi lozim, o'shanda natija bo'ladi. Bu so'zlarning negizida oliy ta'lim muassasalari ta'lim sifatini oshirish uchun bor kuch va imkoniyatini safarbar qilishi lozimligini anglatadi."

Oliy ta'lim sifatini nazorat qilishni tashkil etish Respublikamizdagi oliygohlarida oliy ta'lim sifatini ta'minlash bo'yicha standartlar va ko'rsatmalarning aniqlaydigan umumiy tamoyillar va maqsadlarga asoslanganligi barchamizga ma'lum.

Ta'lim muassasalari jumladan, oliygoh (universitet va yoki institut)larni baholashning mavjud tizimlari bu — ijtimoiy o'lchovlar va umumlashmalar, moddiy-texnik ta'minot, yaratilgan sharoitlar, o'quv adabiyotlar ta'minoti, professor-o'qituvchilar salohiyati kabi tahliliy ma'lumotlarning mavjud statistik tizimlarini qamrab olishidir.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Oliy ta'lim muassasasida oliy ta'lim sifatini monitoring qilishning asosiy yo'nalishlari:

Oliy ta'lim muassasasi (OTM) talabalari va bitiruvchilarining umumiy ilmiy va kasbiy tayyorgarlik sifati va darajasi;

Davlat imtihonlarini topshirish natijalari, diplom ishlarini himoya qilish ko'rsatkichlari va ularning kadrlar iste'molchilari muammolarini yechishga qaratilganligi;

– bitiruvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorligi darajasi, ish beruvchilarning xulosalari;

– ta'lim-tarbiya jarayonining sifati va ta'lim berish darajasi;

– ta'lim oluvchilarning qadriyatlar, motivatsiyasi va axloqiy qiyofasi, imiji;

– ta'lim oluvchilarning ta'lim olish madaniyati va psixofiziologik holati;

– o'qishga qabul qilingan birinchi kurs abituriyentlarning malakasi;

– fakultetlarning o'quv jarayonini boshqarishdagi optimalligi va ta'limning sifati, ta'lim mazmuni;

– ta'lim oluvchilarning umum-kasbiy va ixtisoslik kompetensiyalarini shakllantirishda universitetdagi tayyorgarlik;

– barcha fanlarning tarkibi, ta'lim texnologiyalari sifati, nazorat va baholash tizimlari, o'lchov vositalarining holati va tadqiqot ishlari;

– oliy ta'lim muassasasi axborot resurs markazlari, nashriyot faoliyati, moddiy-texnika bazasining holati;

– ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirilishi, o'quv jarayonini texnologik qo'llab-quvvatlanishi;

– oliy ta'lim sifatini boshqarishning me'yoriy-huquqiy asoslari samaradorligi;

Talabalar kontingentining umumiy xususiyatlari, bitiruvchilarga bo'lgan talablarning to'g'ri shakllanganligida kuzatish mumkin.

Oliyoghlarda odatda ta'lim sifatini monitoring qilish har o'quv yili davomida amalga oshiriladi. Kalendar yili yakunida esa sifat reytingi monitoringi amalga oshiriladi. Monitoring natijalari o'quv yilining oxirida umumlashtiriladi. Sifat darajasini aniqlash uchun har bir sifat ko'rsatkichi aniqlanadi. Davlat talablari va kasbiy standartlar talablari, attestatsiya va akkreditatsiya talablariga muvofiqligini belgilaydi. Universitetning ushbu yo'nalishini belgilovchi sifat ko'rsatkichlari quyidagicha umumlashtiriladi:

Qator (yozuvlar) indikator nomiga mos keladi;

Ustunlar (joylar) bu ko'rsatkichning muhim xususiyatlarini ifodalaydi.

Ushbu ikki indikatorning afzalliklari, u sifat ko'rsatkichlari monitoringi natijalarini kompyuterlashtirish uchun ishlatilishi mumkin xolos.

Ta'lim sifatini monitoring qilishning universitet tizimi o'qituvchilar va talabalarning keng ishtirokida ta'lim sifati obyektiv ko'rsatkichlarini muntazam ravishda o'z-o'zini baholash asosida amalga oshiriladi. Kerakli ma'lumotlarni olish uchun ta'lim dasturini amalga oshirish bilan shug'ullanadigan barcha bo'limlar jalb qilinadi. Kafedra mudirlari va fakultet dekanlari zarur ma'lumotlarni taqdim etish va sifat ko'rsatkichlari jadvalarini to'ldirishga mas'ul qilib belgilab qo'yiladi.

Ta'lim sifatini monitoring qilish tizimi universitet o'qituvchilar va talabalarning keng ishtirokida ta'lim sifati obyektiv ko'rsatkichlarini muntazam ravishda o'z-o'zini baholash asosida amalga oshiriladi. Ushbu tizim yordamida olingan ma'lumotlar rahbariyat qarorlarini tayyorlash va qabul qilish uchun quyidagi darajalarda qo'llanilishi kerak deb hisoblaymiz: kafedra, fakultet, universitet boshqaruv organlari uchun:

1. Kafedraning darajasi. Kafedra universitetning asosiy bo'limi sifatida ta'limning zamonaviy mazmunini ta'lim fanlari va amaliyotini rivojlantirish tendensiyalariga muvofiq ta'minlashga javobgar hisoblanadi.

Kafedra faoliyati doirasida har doim ma'ruza, amaliy, seminar va laboratoriya mashg'ulotlarining sifati masalalari (shu bilan birga kurslar konsepsiyasini muhokama qilish va ularga intizomiy aloqalarni amalga oshirish, ochiq darslar, o'zaro tashriflar, o'tkazilgan ma'ruzalar bo'yicha eng yaxshi ma'ruzalar kursi bankini yaratish va boshqalar) mavjud.

O'qituvchining faoliyatining muhim ko'rsatkichi bu dastur (modul)larning talab darajasida bajarilishi intizomi va o'quv materiallari to'plamining davlat ta'lim standartlari, tegishli yo'nalish va mutaxassislik malaka talablariga, tegishli vazirlik tomonidan tasdiqlangan dasturlarga muvofiqligi

hisoblanadi. Shu munosabat bilan kafedra faoliyatida davlat ta'lim standarti talablariga javob berishi muntazam ravishda muhokama qilinishi kerak.

Fanning so'nggi yutuqlarini aks ettiruvchi va talabalarning manfaatlariga javob beradigan eng tezkor yo'nalish sifatida ixtisoslik va yo'nalishlarning modullari mazmunini yangilashga alohida e'tibor qaratiladi. Bu esa o'z navbatida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash imkonini beradi [6].

Kafedralar tomonidan o'quv dasturining har bir intizomi uchun nazorat turlarining samaradorligini muntazam tekshirish lozim. Ya'ni:

- bo'lajak mutaxassislarni boshqarishning mavjud shakllari soni va ularning kadrlar iste'molchilari tomonidan belgilangan talablarga muvofiqligi;

- mavjud nazorat turlariga bo'lgan talablar darajasi (nazorat o'tkazish turlarini, variantlar, testlarni tahlil qilish va tartibga solish, nazorat va uy vazifalari, mustaqil ta'lim topshiriqlari ekspertiza va hokazo);

- bitiruvchilar uchun davlat ta'lim standartlari talablari darajasida har bir mezonning rivojlanishini aniqlashga imkon beradigan o'quv kursi davomiyligiga muvofiq o'quv dasturining har bir moduli (semestri, o'quv yili uchun belgilangan) uchun yaxshi va mukammal ko'rsatkichlar foizi;

- har bir o'quv rejasi uchun yaxshi va mukammal ko'rsatkichlar foizi;

- har to'rtta umum-kasbiy va ixtisoslik modullarining har biriga yoki har bir asosiy ta'lim dasturining o'z-o'zini sinab ko'rish va attestatsiyadan o'tkazish uchun har bir mezonga oid o'quv dasturi uchun har tomonlama vazifani bajarish uchun yoki nazorat vazifalari uchun imtiyoz va rag'batlantirish me'yorlaridan foydalanishni (turli murakkablik darajasi) yaratish.

Fakultet va universitetning barcha fakultetlari tomonidan bitiruvchilarning yakuniy attestatsiyasi natijalarini (davlat ekspertizasi va QRBni himoya qilish) baholash va tahlil qilishni tahlil qilish, jumladan:

- imtihon savollari va natijalari mazmunini tahlil qilish;

- o'tgan yillarga nisbatan yakuniy davlat attestatsiyasi, bitiruv malakaviy ishlari (BMI) va magistrlik dissertatsiyasi (MD)ning (bakalavr, magistr) himoya qilish talablari darajasida sifatini tahlil qilish;

- bitiruv malakaviy ishlari va magistrlik dissertatsiyasi ishlarining mavzusi, ilmiy rahbarlar va tashqi taqrizchilarning xulosalari, davlat attestatsiya komissiyalari raislarining hisobotlari;

- talab asosida BMI va MD ishlarining ekspertizasi natijalari tahlili, yakuniy davlat attestatsiyasi natijalarining sifatini baholash.

2. Fakultetning darajasi. Fakultet darajasida o'quv jarayoni ta'minlanadi va uning sifati barcha bosqichlarida, nazorat ishlari va bitiruvchilarni ishga joylashtirishgacha kuzatiladi.

Fakultet va qabul komissiyasi tomonidan talabalarni har bir ta'lim yo'nalishi va mutaxassislikka o'qishga qabul qilish ko'rsatkichlarini darajasini baholash har yili oldingi yilga nisbatan muntazam ravishda amalga oshirilishi lozim:

- raqobat mavjudligi (umumta'lim muassasalari bitiruvchilarining o'qishga kirish natijalari);

- imtihonlar, sinovlar va ularning darajasi (murakkabligi, yetarliligi va boshqalar) tarkibi;

- kasbga yo'naltirilgan ishlarning samaradorligi va kadrlar iste'molchilari bilan ishlash.

- fakultetning eng muhim vazifasi — o'quv-metodik hujjatlar to'plamini tayyorlash va o'quv jarayonining davlat ta'lim standarti talablariga muvofiqligini nazorat qilish.

- fakultet bitiruvchilarni ishga joylashtirish bo'yicha shartnoma asosida muntazam ravishda ma'lumot to'playdi va foydalanadi:

- ish beruvchilar (tashkilot va korxonalar) talabiga binoan ish bilan ta'minlangan bitiruvchilar o'z mutaxassisligi bo'yicha ishga joylashganlik ulushi;

- kontrakt bo'yicha maqsadli tayyorgarlik (korxonalar va tashkilotlar bilan tuzilgan shartnomalar asosida o'qitilgan bitiruvchilar ulushi);

- ta'lim olish jarayonida ishga joylashgan bitiruvchilar ulushi;

- bitiruvchilarning ish joyidan kelgan shikoyatlar soni.

- fakultetda (dekanat tarkibida) ta'lim va tarbiya jarayonini tartibga soluvchi barcha normativ hujjatlar mavjud bo'lishi kerakligidir.

3. Oliygo'ha (universitet va /yoki institut)ning darajasi. Oliygo'ha Bitiruvchilarni tayyorlash va ularning sifatini nazorat qilish. Attestatsiya va akkreditatsiya ko'rsatkichlarini bajarishda universitetlar bo'linmalarining 5 yil mobaynida ularning dinamikasida muvofiqlashtirilgan faoliyati natijasida erishiladi.

Sifat darajasini aniqlash uchun monitoring obyektlari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ta'lim faoliyatini tashkiliy va huquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash;

- oliy ta'lim muassasasining boshqaruv tizimi;

- oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislarni tayyorlash tizimi;

– har bir ta'lim yo'nalishi va mutaxassislik bo'yicha kadrlarni o'qitish mazmuni va o'qitish yo'nalishi (ilmiy, o'quv, metodik va axborotni qo'llab-quvvatlash, jumladan, o'quv adabiyotlarni fondi va elektron ta'lim resurslari, o'quv jarayonini tashkil etish sifati va boshqalar) [5];

– kadrlarni tayyorlash sifati (bitiruvchilarning yakuniy attestatsiyasi, talab va ishga joylashish to'g'risidagi ma'lumotlar, talabalarning bilimlarini kuzatish va boshqalar);

– kadrlar malakasi (ilmiy daraja va unvonga ega bo'lgan o'qituvchilar ulushi);

– o'qituvchilar malakasini oshirish, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash, yosh o'qituvchilarning ilmiy izlanishlar olib borishlari va boshqalar uchun sharoitlar mavjudligi;

– ilmiy tadqiqot va ilmiy-metodik faoliyat sifati;

– umuman, moddiy-texnik bazaning sifati va e'lon qilingan ta'lim darajalari;

– samarali ta'lim tizimi;

– talabalar, magistrantlar, mustaqil tadqiqotchilar, yosh olimlar, tayanch doktorantlar, doktorantlar, o'qituvchilar va xodimlarning ijtimoiy sharoitlari;

– oliy ta'lim muassasasining moliyaviy holati (barqarorligi);

– ta'lim sifatini boshqarish tizimining ichki mexanizmi; bitiruvchilarni tayyorlash uchun oliy ta'lim muassasasida sifatni boshqarish tizimining mavjudligi; hozirgi sifat menejmenti ta'limining samaradorligi kabilardir.

Oliy ta'lim muassasasining barcha bo'linmalari ta'lim sifatini boshqarish va nazorat qilish ishlarini tartibga soluvchi hujjatlari joriy etilgan bo'lishi lozim. Bu o'z navbatida monitoring oliy ta'lim tizimining boshqaruvini tahlil qilish vositasidir [2]. Bu o'z navbatida oliy ta'lim muassasalarida olib borilayotgan islohotlarda sifatni monitoring qilishni o'z ichiga oladigan faoliyatning ko'p jihatlaridan tizimni shakllantirish aspektlarini ajratib ko'rsatish keraklini anglatadi. Jumladan, monitoringning tizimining jihatlarini bu

– iqtisodiy;

– pedagogik;

– ijtimoiy;

– boshqaruv jihatlaridir.

1. Iqtisodiy jihat. Malakali kadrlarning sifatli o'qitilishini ta'minlash uchun moliyaviy va moddiy resurslardan foydalanishning optimalligini monitoring qilishni o'z ichiga oladi.

Monitoring afzalliklari:

– faktlar asosida obyektiv baho olish;

– faoliyatni takomillashtirishga tizimli yondashuv;

– rivojlanishlarni joriy etish jarayonini aniqlash va tahlil qilish;

– oliy ta'lim muassasasining kundalik faoliyatida sifatni boshqarishning turli tashabbuslarini amalga oshirish;

– oliy ta'lim muassasasining faoliyati va natijalarini baholashda yagona mezonlardan foydalangan holda yaxshi natijalar bilan yomon natijalarni taqqoslash, ta'lim sifatini ta'minlashda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolarni (risklarni) oldindan ko'ra bilish imkoniyati;

– kadrlarni tayyorlash umumiy sifatni boshqarish tamoyillaridan foydalanish;

– avvalgi o'zini baholashdan keyin sodir bo'lgan o'zgarishlar dinamikasini aniqlashdan iboratdir.

2. Pedagogik jihatlar. Pedagogik jamoalarning natijalarini o'quvchilarni o'qitishda va o'qitishda, ularning kasbiy faoliyatiga tayyor bo'lishlarini va haqiqiy ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlar tizimidagi dolzarb muammolarni hal qilishda kuzatishlarini o'z ichiga oladi.

Asosiy komponentlar:

– davlat ta'lim standarti talablariga muvofiq kasbiy sohada bitiruvchilarning darajasi ta'minlanganligi;

– tayyorlanayotgan mutaxassislarning professional yo'nalishlari, ularning nazariy bilimlarni va amaliy tajribalarni pedagogik faoliyatida qo'llay olish qobiliyatlari, yangi ilg'or texnologiyalarni o'zlashtirish ko'rsatkichlari;

– talabalarning o'z kasbiga oid izlanishlarni olib borish qobiliyatlarini rivojlantirish.

Pedagogik samaradorlikni baholash uchun mehnat bozorida tayyorlanayotgan kadrlarga bo'lgan talabning ta'minlanganligi ko'rsatkichlari va ularning kasbiy o'sishi ham muhim hisoblanadi [4].

3. Ijtimoiy yo'nalish. Pedagogik ta'lim tizimi faoliyatining jamiyat talablariga muvofiqligini aks ettiradi. Bu yetarlicha turli ijtimoiy qatlamlarning oliy ma'lumotga va tegishli kasblarga bo'lgan munosabati bilan tavsiflab beriladi:

– nafaqat yoshlar kasb tanlashda foydalanadigan, balki ular egallagan kompetensiyalarini ham belgilab olishadi;

PEDAGOGIKA

– bitiruvchilarni kelajakda nafaqat jalb qilish, balki oliy ta'lim tizimiga buyurtma berishni boshlaydigan kadrlar iste'molchilari rahbarlari hisoblanadi;
 – oliy ta'lim muassasalariga tom ma'noda iqtisodiy va har tomonlama amaliy yordam beruvchi tashkilotlar.

Ta'lim muassasasining imijini, uning ijtimoiy munosabatlar tarkibida egallagan joyini ijtimoiy yo'nalish aks ettirishini barchamizga ma'lumdir.

4. Boshqaruv yo'nalishi. Respublikamizdagi oliy ta'lim muassasalarini boshqarish samaradorligini monitoring qilishni o'z ichiga oladi. U tizimni turli darajalarda boshqarishning samaradorligini baholab beradi. Hududlar doirasida qaraydigan bo'lsak, bu o'z navbatida barcha ta'lim muassasalari o'rtasida hududiy va shahar boshqaruv tuzilmalari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash, davlat ta'lim standartlarini joriy etishni monitoring qilish, pedagogik jarayonni tashkiliy va ilmiy-uslubiy jihatdan qo'llab-quvvatlash uchun shart-sharoitlarni yaratishdan iboratdir [3].

Shunday qilib, ta'lim sifati monitoringi bitiruvchilarini nazariy va metodologik asoslari, monitoring o'rnini oliy ta'lim muassasasi rahbariyati tomonidan aniqlanishi, uning yo'nalishini, mazmuni va texnologik asoslarini aniqlash zarur deb hisoblaymiz.

XULOSA

Yuqoridagilardan kelib chiqib quyidagi xulosalarni keltiramiz:

Monitoring tizimining barcha darajadagi nazorat faoliyatini amalga oshirilishi boshqaruvning funktsionalligini o'z ichiga oladi. Har bir darajadagi ta'lim monitoringi ta'limni boshqarish tizimining funksiyasi, statistika ma'lumotlarini tahlil qilish, sotsiologiyani tahlil qilish, ta'lim sifatini baholash va ularga asoslangan boshqaruv qarorlarini tayyorlash vositasi hisoblanadi.

Asosiy ta'lim sifatini belgilovchi statistika ko'rsatkichlar monitoringining maqsadi va oliygohlarni ta'lim tizimining sifatini erkin baholash, oliy ta'lim sifati va ta'lim samaradorligini to'g'risida axborotlarni saqlash, qayta ishlash, tahlil qilish uchun tartiblarini ishlab chiqish va taqdimot ko'rsatkichlar rivojlantirish orqali ichki baholash darajasida ta'lim boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish iborat.

Raqobatbardosh kadrlar tayyorlashni nazorat qilish standartlari va yutuqlarni monitoring qilish, jarayonning yondashuvidan foydalanish oliy ta'lim tizimini monitoring qilishning asosiy modellari hisoblanadi.

Oliygo'lardagi oliy ta'lim tizimining holati maqsadli ko'rsatkichlari va ta'lim muassasasining missiyasiga mos kelishi lozim. Bu o'z navbatida ushbu muvofiqlik darajasini aks ettirishi va nazorat qilish tizimining risklarni bartaraf qiliga monitoring tizimi moslashishi kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2022 йил 20 декабрдаги Олий Мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси.
2. Джураев Р.Х., Турғунов С.Т. Таълим менежменти: Ўқув қўлланма. – Тошкент: Ворис, 2006. – 264 б.
3. Қурбонов Ш., Бегматов Е., Мадвалиев А. Олий таълим тизимида бошқарув кадрларини тайёрлаш. – Тошкент: "Академия", 2002.
4. Арипджанова А.Р. Развития креативного потенциала педагогов высших образовательных учреждений в условиях информатизации образования. Пед. фан.док. (PhD) дис... – Тошкент: 2017.– 179б.
5. Абдукаримов Х. «Профессиональное воспитание личности учителя в процесса непрерывного педагогического образования» Дисс. докт. пед.наук.–Т., 1997. – 46 с.
6. Джураева Б.Р. Формирование педагогической культуры у будущих учителей в процессе профессиональной подготовки при изучении дисциплин педагогического цикла: Автореф. дисс.... канд.пед.наук. – Ташкент, 2002. – 21 с.